

R
E
P
L
I
Q
U
E

KULTUR

·

KRITIK

·

OPINION

·

LITTERATUR

·

ANMELDELSER

Replique, 1. årgang 2011

Redaktion: Rasmus Pedersen (ansvh.), Christian H. Skov, Anders Orris.

Skriftet er sat med Book antiqua, Myriad pro

Udgives af forlaget Munch & Lorenzen

www.critique.ksaa.dk/replique

ISSN: 2245-0165

© Munch & Lorenzen

Mit rige for en hest!

SHAKESPEARE – At oversætte det engelske sprogs største mester til et moderne dansk uden at gå på kompromis med originalens tyngde er en kolossal opgave – Niels Brunse forsøger at løse den.

Af Jens Wendel-Hansen

BALKONSCENER OG ARKITEKTSTOLE

For de fleste af os står Shakespeare sikkert enten som noget med overkørt, ked-sommeligt og trægt sprog eller som noget med rimelig fimsede og ømme balkonscener – med Leonardo di Caprio i hovedrollen. Sådan stod han også for mig, indtil jeg i foråret så *Richard III* i Det Kongelige Teaters opsætning. Dette er vel nok stedet, men næppe tiden til at anmelde denne opsætning, men kort kan det siges, at der var rimelig mange arkitekttegnede stole og rimelig få rekvisitter. Nærværende anmelder ville nok have foretrukket det omvendt. Men selve stykket fik mig til at tænke, at Shakespeare, som jeg i øvrigt ikke har stiftet bekendtskab med før på trods af ni års undervisning i engelsk (tak til et effektivt og evigt fornyende skolevæsen – hvad gør det så, at den almene dannelse bliver tabt på gulvet?), måske ikke var det værste at påbegynde læsningen af.

Meget belejligt var første bind af Shakespeares samlede skuespil i ny oversættelse udkommet i november 2010, så man kunne selvfølgelig slå to fluer med et smæk ved at anskaffe sig denne. Dette ville desuden forpligte en perfektionist til at skaffe sig de andre bind løbende, og da man ikke kan have bøger stående uden i

hvert fald at overveje at kigge i dem, lå der i et sådant køb muligheden for at tvinge sig selv til at stifte bekendtskab med en væsentlig del af den vestlige kultur. Jeg var naturligvis, som man bør være, nervøs over, hvad termen ”ny oversættelse” så dækkede over og åbnede bævende den lille blå bog og begyndte at læse *Richard III*. Dette skulle hurtigt vise sig at være et fejltrin. Efter at have læst den første fodnote, som leveres efter første scenes femte linje, stod det klart, at det forudgående stykke, *Henrik VI*, var hele optakten til det blodige og intrigefyldte skuespil. Det er med dette stykke, eller rettere denne trilogi, denne anmeldelse vil beskæftige sig.

SPROGLIGE FINURLIGHEDER

Først ganske kort om Niels Brunses oversættelse: Den er forrygende! Åbner man som god, anglificeret dansker en engelsk udgave af Shakespeares skuespil, vil man finde ud af, at det engelsk, som tv-serien *Venner*, det danske uddannelsessystem samt diverse charterrejser har udstyret en med, ikke tilnærmelsesvis yder dette svulstige sprog retfærdighed, hvilket på den anden side betyder, at en læsning af originalteksterne vel nok kan være givende, men lige såvel drænende hinsides almindelig forståelse. Niels Brunse har imidlertid i sin oversættelse forsøgt at fange det levende, svulstige og af sproglige finurligheder krydrede sprog, som var Shakespeares, og har gjort det godt. Her en lille forsmag i form af stykkets første replik, som er hertugen af Bedfords udtrykte sorg over Henrik V's død – den store konge, der så overlegent slog franskmændene ved Agincourt i 1415:

Lad himlen bære sort. Dag, vig for nat.
Kometer, I som varsler om forandring
i tid og land, træk jeres klare sølvtråd
hen over himmelhvælvet som en svøbe
for onde oprørsstjerner, der har tilladt
en konges død – Henry den Femtes død –
alt for navnkundig til at leve længe.
England har aldrig mistet større konge.

Hvis originalteksten konsulteres, må denne anmelder i hvert fald konkludere, at Brunse har formået med ord, som endnu ikke er gået ud af det danske sprog, at bevare ordenes storhed, ordenes fremdrift og ordenes ånd. Den kvikke læser vil nok have lagt mærke til, at Niels Brunse har undladt at oversætte navnene. Således vil Henry i en dansk fremstilling normalt være Henrik, Edward Edvard, Charles Karl osv. Dette kunne måske være en indvending værd. Det må dog her have for øje, at dette ikke er et resultat af en manglende oversættelse af navne, men alene at holde navnene på deres eget sprog. Således benævnes Jeanne d'Arc også med sit franske navn – ikke med Joan of Arc, som i Shakespeares oprindelige udgave. Dette må give et indtryk af en manglende overensstemmelse mellem originalmanuskript og oversættelse, men har samtidig den effekt, at det desto mere gøres klart, hvor vi befinder os geografisk såvel som kulturelt. Dette kan vel siges at være et forsøg på at lægge Shakespeare tanker i hovedet og kan med rette kritiseres. Imidlertid kan det indvendes, at netop dette stykke – baseret på historiske hændelser – må være at forstå i en så konkret kontekst, at det også må antages at have været Shakespeares motiv at ønske publikums indlevelse i denne situation. I dette vil en udenfor stående dansker nok snarere kunne forholde sig til histori-

en som en udenlandsk historisk hændelse, når navnene er på originalsproget. Der kan siges både for og imod. Dette er hermed gjort. Anmelderen forbeholder sig imidlertid ret til at bruge de danske betegnelser.

Men til selve stykket: *Henrik VI* foregår, som det allerede er antydnet, fra Henrik V's død i 1422 og fortsætter herefter – logisk nok – indtil Henrik VI's fald og død med Edvard IV's magtovertagelse i 1461. Den historiske baggrund er således de sidste år af Hundreårskrigen (1337-1453) mellem England og Frankrig, som endte med fransk sejr – dette synes Shakespeare ikke ubetinget enig i – samt de første år af Rosekrigene (1455-1485), som blev foranlediget af, at fyrstehuset York fandt, at deres arvekrav til den engelske trone var mere berettiget end det siddende hus Lancasters.

DJÆVELSKE FRANSKMÆND

Første del af trilogien omhandler afslutningen af krigen med Frankrig. Kampene er mange, og overtaget skifter flere gange i løbet af stykket. Det evige rend ind og ud af borge, gør det hele tiden en smule svært at vurdere, hvem der synes at vinde. Den første kim til striden mellem huset York og huset Lancaster lægges ved, at repræsentanter for den engelske adel i Temple Hall – Englands juridiske centrum – er kommet i strid om arvekravet. Hertugen af York hævder sin ret, og hertugen af Somerset hævder på vegne af Lancaster-familien dennes ret. En tilstedeværende advokat bliver ligeledes opfordret til at tage stilling, og han tager stilling til fordel for York. Shakespeare viser hermed, at juraen er på Yorks side.

Franskmændene får ikke en mild medfart, idet den store helgeninde, Jean d'Arc, antydes at have ikke bare et seksuelt forhold med den franske kronprins, men desuden at stå i ledtog med djæveln. Franskmændenes svigefuldhed understreges ved, at Frankrig i slutningen af stykket accepterer, at den franske kronprins Karl bliver vicekonge under Henrik VI, men med det motiv at bryde aftalen, når de har styrke til det.

I anden del er Henrik VI blevet ældre. Han spiller nu selv en politisk rolle, men dog fortsat med den loyale og samvittighedsfulde rigsforstander, hertug Humphrey af Gloucester ved sin side. Kongens nærmeste – dronningen og hendes allierede (formodentlig også hendes elsker) hertugen af Suffolk ønsker imidlertid at være dem, der styrer Henrik, og forsøger at få Gloucester af vejen. Lettere bliver det ikke for rigsforstanderen, idet hans kone, som dyrker sort magi, også har magtambitioner, hvilket trækker opmærksomheden hen på den uskyldige Gloucester. Han arresteres, men myrdes inden sin rettergang af Suffolk, som bl.a. har allieret sig med kardinal Winchester – selv kirkens mand er altså fordærvet, hvilket yderligere understreges ved, at han forbander Gud på sit dødsleje. Suffolk landsforvises og dræbes af pirater. Hertugen af York øger sit pres på Henrik ved at forsøge ved hjælp af en folkeforfører, John Cade, at vække folket mod Henrik. Dette mislykkes, men i slutningen sætter York hårdt mod hårdt. Han gør krav på tronen, vinder adelige støtter samt en militær sejr og sætter efter kongen og dronningen, som flygter.

I tredje del kulminerer kampene mellem de to fyrstehuse. Henrik fanges af hertugen af York. Med trusler om vold forlanger han, at tronen efter Henriks død går til huset York. Kongen, der har indset, hvor ringe et arvekrav han har, indvilliger. Vi ser her Henriks ærlighed, idet han, der trods alt er konge, ikke forledes af sin forfængelighed til at kræve en ret, der ikke er der – juraen er jo på Yorks side, som advokaten slog fast i første del. Konfronteret med sin fordærvede og beregnende kone, dronning Margaret, trækker Henrik imidlertid i land. Margaret konfronterer nemlig Henrik med det faktum, at han i så fald vil fratage sin egen søn den arv, som er hans, idet hans far jo netop er konge. Der er ingen tvivl om, at Margarets motiver er de forkerte, men leflende for Henriks samvittighedsfulde sind, får hun ham til at give sig. Et slag falder ud til Lancasters fordel, hvorefter hertugen af Yorks yngste søn, Rutland, slås ihjel, og faderen, hertugen af York, hånes ved at blive iført en papirskrone samt tilbudt at snyde sin næse i et klæde med Rutlands blod. Ondskaben findes altså ikke entydigt på den ene side. Borgerkrigen har fået det værste frem i hver en englænder. Ved et efterfølgende slag vinder York-siden, og hertugen af Yorks ældste søn, Edvard, krones til konge, men han viser sig som en magtfuldkommen konge, som kræver sin vilje fulgt ubetinget. Denne pointe understreges, da Edvard ledt af kødeligt begær lægger an på den smukke enke lady Grey, selvom han har sendt sin loyale forkæmper Jarlen af Warwick til Frankrig for at bejle til kongens svigerinde af diplomatiske årsager. I første del havde Warwick valgt side ud fra en opfattelse af, at Yorks kamp var ren

og ærlig – den farveløse hvide rose i modsætning til den smigrende røde – men nu vender Warwick sig imod Edvard og slutter forbund med dronning Margaret, som også er hos kongen for at søge diplomatisk støtte imod Edvard. Her ender vi i tvivl. Hvem skal man holde med? Margaret og Edvard – Lancaster og York – er begge fordærvede, og nu er selv den rene, ærlige og oprigtige Warwick blevet ophidset til at skifte side fra det ene onde til det andet. I dette moralske virvar genvinder Edvard, på trods af et succesfuldt tog rettet mod ham, imidlertid magten, landsforviser eller henretter sine fjender, og nu er alt fryd og gammen – eller sådan synes det i hvert fald.

LOYALITET OG EGOISME

På trods af en mærkbar mængde historiske ukorrektigheder, som Shakespeare også i visse tilfælde selv falder over – i del 2 er lady Grey, Edwards senere dronning, York-støtte, i del 3 såvel som i Richard III konstituerer hendes og Edwards ægteskab netop foreningen af de to fyrstehuse, og hun er altså således at forstå som støtte af Lancaster – er der i trilogien tale om en mageløs historisk fortælling, som efterlader modtageren med store principielle spørgsmål: Hvad er loyalitet? Bør den ligge hos juraen eller hos det gode og samvittighedsfulde styre? Således er York ifølge Shakespeare den med det bedste arvekrav – det indser også den ærlige Henrik VI – men Edvard bliver en egoistisk og selvhævdende konge, hvor Henrik VI ledte landet af et godt hjerte. Ligeledes med rigsforstanderen Gloucester, som er vellidt folket, men som bliver offer for magtintriger. I lyset af borgerkrigen må man også stille sig selv det spørgsmål,

om loyalitet er en personlig eller politisk-strukturel størrelse? Hos hvilken "konge" skal man lægge sin autoritet?

Maner disse spørgsmål til selvskabte abstrakte loyaliteter og derigennem revolutionære handlinger? – eller er der bare tale om ren og skær værdirelativisme? Absolut nej! Svaret forbliver det ene rette og sande: Din loyalitet må ligge hos kongen! Men hvilken konge? Vi møder igennem trilogien en række skæbner, som fanges i dette magtspil, og som tvivler på deres loyalitet. I første del omvender hertugen af Burgund sig fra at støtte England til at kæmpe for sit fædreland, Frankrig. Under borgerkrigen slår en søn intetanende sin far ihjel. Det samme en far sin søn. Begge står bagefter med smerte over at være fanget i denne splid mellem loyaliteter, som borgerkrigen er. Jarlen af Warwicks endelige omvendelse er allerede nævnt. Hertugen af Clarence vender sig mod sin egen bror, Edvard, men må siden gå Canossagang, da Edwards sejr synes uundgåelig. Men de mennesker, der kommer til at stå som trilogiens skurke, er dem, der lader sig lede af egoisme snarere end loyalitet. Jeanne d'Arc allierer sig med Djævelen for at sejre. Oprørslederen John Cade forsøger at bygge sin magtbastion ved at udnytte folkets uvidenhed. Og tilbage står i slutningen af stykket Edwards anden bror, den magthungrende og vanskabte Richard af Gloucester, hvis magtstræb danner rammen om efterfølgeren, skuespillet *Richard III*, der efter grusomhed på grusomhed ender poetisk retfærdigt: "En hest! En hest! Mit rige for en hest!"